

การจัดทัศนศึกษาเพื่อเรียนรู้แบบบูรณาการ (Organizing Field Trips for Integrated Learning)

อิทธิเดช น้อยไม้ *

บทนำ

การศึกษานับเป็นกระบวนการที่สำคัญในการพัฒนามนุษย์ซึ่งเป็นทรัพยากรที่ทรงคุณค่าและเป็นรากฐานสำคัญ ของการพัฒนาประเทศ ในปัจจุบันการจัดการศึกษาของประเทศไทยได้มุ่งเน้นให้ผู้เรียน ได้เรียนรู้เรื่องราวต่าง ๆ ตามสภาพแวดล้อมที่เป็นจริงจากประสบการณ์ของตนเอง โดยผสมผสานความรู้ต่าง ๆ อย่างสมดุล ดังจะเห็นได้จากพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ซึ่งเป็นกฎหมายทางการศึกษา ได้กำหนดแนวทางการจัดการศึกษาไว้ในหมวด 4 แนวทางการจัดการศึกษา มาตรา 23 และ 24 ซึ่งมีสาระสำคัญพอสรุปได้ว่าการศึกษาในระดับต่างๆ

โดยมุ่งเน้นในเรื่องของ ความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้ และบูรณาการความรู้ต่าง ๆ ตามความเหมาะสม รวมทั้งจัดกิจกรรมให้ผู้เรียน ได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง โดยผสมผสานสาระความรู้ในด้านต่าง ๆ อย่างได้สัดส่วนและสมดุลกัน (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542, หน้า 12-13) นอกจากนี้แนวทางการจัดการเรียนรู้ ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2544 ก็ได้กำหนดให้ผู้สอนจัดการเรียนรู้ สำหรับผู้เรียน โดยเน้นการเรียนรู้ตรงจากประสบการณ์จริง ที่สัมพันธ์เชื่อมโยงกับธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม

* อาจารย์ สังกัดโรงเรียนสาธิต “พิบูลบำเพ็ญ” คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา จ.ชลบุรี

ทั้งยังมุ่งเน้นการเรียนรู้ในลักษณะ ของการบูรณาการสาระความรู้ต่าง ๆ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนแบบองค์รวม และสามารถนำความรู้ความเข้าใจที่เกิดขึ้น ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ (กรมวิชาการ, 2544 หน้า 21-22) และเมื่อพิจารณาจากแนวการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแนวทางการจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษาพื้นฐานพุทธศักราช 2544 ดังกล่าวแล้ว จะพบว่า วิธีการจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องและเหมาะสมสำหรับผู้เรียนมากที่สุดคือวิธีหนึ่งก็คือการจัดทัศนศึกษาในรูปแบบของการบูรณาการ

แนวคิดเกี่ยวกับการจัดทัศนศึกษา

การจัดทัศนศึกษา (Field Trip) เป็นกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อแสวงหาประสบการณ์ตรงจากแหล่งความรู้ที่มีอยู่จริงตามสถานที่ต่าง ๆ นอกห้องเรียน ทั้งยังเป็นกิจกรรมการเรียนรู้ที่ช่วยพัฒนาสติปัญญาตลอดจนทักษะทางสังคมอันจะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และเข้าใจเรื่องที่เรียนอย่างลึกซึ้ง ซึ่ง บลาวท์ และคลาวสเมียร์ (Blount and Klausmeir, 1968) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการจัดทัศนศึกษาว่าการจัดทัศนศึกษาเป็นกิจกรรมการศึกษาหาความรู้ที่เป็นประสบการณ์ตรง (Direct Experience) ที่ช่วยเสริมสร้างประสบการณ์อันทรงคุณค่าให้เกิดขึ้นในตัวผู้เรียน ทั้งยังเป็นการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชน เป็นการย้าให้ชุมชนตระหนักถึงความจริงที่ว่า ชุมชนก็มีส่วนในการเสริมสร้างความรู้ให้แก่เด็กนักเรียนด้วย นอกจากนี้การจัดทัศนศึกษาก็เป็นลักษณะของการจัดการ

เรียนรู้ตามสภาพจริง (Authentic learning)ซึ่งเน้นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เรื่องราวต่างๆ ที่เกิดขึ้นจริงบนโลก โดยผู้เรียนมีโอกาสที่จะพบเห็นได้ในชีวิตประจำวันอันเป็นการเสริมสร้างประสบการณ์ตรงให้แก่ผู้เรียน ซึ่งเพาท์ส (Pfout, 2003) ก็ได้เสนอความคิดเห็นที่สอดคล้องกันว่า วิธีการที่ดีที่สุดในการที่จะเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับโลกและสังคมให้เกิดขึ้นในตัวเด็กก็คือการเรียนรู้โดยใช้ประสบการณ์ตรง (Direct Learning Experience). ทั้งนี้การที่ผู้เรียนได้มีโอกาสเรียนรู้ตามสภาพจริง ก็มีผลสำคัญที่จะช่วยให้ผู้เรียนได้พัฒนาทักษะการคิดจนเกิดความเข้าใจในเรื่องที่เรียน และการจัดทัศนศึกษาก็มีส่วนสำคัญในการปลูกฝังค่านิยมและทัศนคติที่ดีต่อสิ่งที่พบเห็นให้แก่ผู้เรียนได้อีกด้วย

ดังนั้นการจัดทัศนศึกษาจึงเป็นกิจกรรมการเรียนการสอนที่มีความสำคัญมากอย่างหนึ่งซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนได้มีโอกาสเรียนรู้ด้วยตนเอง ทำให้ได้รับความรู้ ความเข้าใจในเรื่องที่ศึกษาอย่างแท้จริงทั้งยังเป็นการเสริมสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียนอย่างสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น เพราะการพาผู้เรียนไปทัศนศึกษานั้นถือว่าเป็นวิธีการที่ทำให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ตรงในการเรียนรู้และสามารถพัฒนาผู้เรียนในด้านร่างกาย สติปัญญา จิตใจ อารมณ์และสังคมได้เป็นอย่างดี

ความสำคัญของการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ

การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ เป็นการจัดการเรียนรู้ที่มีลักษณะของการผสมผสานประสบการณ์ การเรียนรู้และเนื้อหาความรู้ต่าง ๆ ในกลุ่มวิชา

เดียวกัน หรือต่างกลุ่มวิชากันให้เกิดความสอดคล้องสัมพันธ์และเชื่อมโยงกัน ทั้งนี้เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่มีความหมายและสามารถนำไปใช้ในชีวิตจริงได้ดังที่ ธำรง บัวศรี (2542, หน้า 203) ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับความสำคัญของการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการว่าการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการนั้นจะมีส่วนช่วยทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้แบบเข้าใจจำได้ สามารถมองเห็นความสัมพันธ์ของสิ่งที่เรียนรู้ สิ่งที่มีอยู่ในชีวิตประจำวัน และสามารถนำเอาความรู้มาประยุกต์ใช้ให้มีความหมายต่อชีวิตจริงซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของกรมวิชาการ (2544, หน้า 2) ที่ได้ให้เหตุผลแสดงความสำคัญของการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ ไว้ดังนี้คือ

1. การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ ทำให้ผู้เรียนได้ประยุกต์ใช้ความคิดประสิทธิภาพและความสามารถและทักษะต่างๆ ในเวลาเดียวกันทำให้ได้รับความเข้าใจในลักษณะองค์รวมซึ่งจะส่งผลให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่ลึกซึ้งเนื่องจากการเรียนรู้นี้ที่ใกล้เคียงและสอดคล้องกับชีวิตจริง

2. การเรียนรู้แบบบูรณาการมีประโยชน์ในการลดความซ้ำซ้อนของเนื้อหาต่างๆ ปัจจุบันความรู้ และข้อมูลต่างๆ เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วทำให้การเรียนรู้แบบสัมพันธ์วิชามีความสำคัญมากกว่า

3. การเรียนรู้แบบบูรณาการสามารถตอบสนองความสามารถของผู้เรียนซึ่งมีหลายด้าน เช่น คณิตศาสตร์ ดนตรี ภาษา สังคมหรือมนุษยสัมพันธ์และความรู้ความเข้าใจตนเอง

ซึ่งรวมเรียกว่า “พหุปัญญา” (Multiple Intelligence) รวมทั้งยังตอบสนองต่อความสามารถที่จะแสดงออกและตอบสนองทางอารมณ์ (Emotional Intelligence)

ดังนั้นการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการจึงมีส่วนสำคัญ ที่ช่วยให้ผู้เรียนได้มีโอกาสใช้ ความรู้ ความคิด ประสิทธิภาพและสามารถที่มีอยู่ในการเชื่อมโยงสิ่งที่เรียนจากตำราให้เข้ากับชีวิตจริงได้ นอกจากนี้ก็ยังสามารถเชื่อมโยงประสิทธิภาพโดยตรงที่ได้รับจากการเห็นของจริงให้เข้ากับสิ่งที่เรียนจากตำราในห้องเรียนได้ ทำให้ผู้เรียนมองเห็นคุณค่าของสิ่งที่เรียนและสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้

หลักการจัดทัศนศึกษาในรูปแบบของการบูรณาการ

การจัดทัศนศึกษาในรูปแบบของการบูรณาการเป็นการนำแนวความคิดในการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ มาประยุกต์ใช้กับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ด้วยวิธีการศึกษานอกสถานที่ หรือการจัดทัศนศึกษา ซึ่งการจัดทัศนศึกษาในลักษณะดังกล่าว ผู้สอนสามารถดำเนินการได้ 2 ลักษณะ โดยอาศัยหลักการตามรูปแบบการบูรณาการของ กรมวิชาการ (2541, หน้า 35) ซึ่งสรุปได้ดังนี้

1. การบูรณาการภายในวิชา (Intra-disciplinary) มีลักษณะเป็นการบูรณาการที่เกิดขึ้นภายในขอบเขตของเนื้อหาวิชาเดียวกันโดยวิชาต่าง ๆ เช่น วิชาทางภาษา สังคมศึกษา คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ฯลฯ ล้วนสามารถใช้หลักการเชื่อมโยงภายในวิชาได้ทั้งสิ้น

2. การบูรณาการระหว่างวิชา (Inter-disciplinary) หรือแบบสหวิทยาการ ซึ่งเป็นลักษณะของการสร้างหัวข้อ (Theme) ขึ้นมา แล้วเชื่อมโยงเนื้อหาสาระจากสาขาวิชาต่าง ๆ ตั้งแต่ 2 สาขาวิชาขึ้นไป ให้มาสัมพันธ์กับหัวข้อที่กำหนดไว้ การเรียนรู้ในลักษณะนี้จะมีประโยชน์ในการช่วยแก้ปัญหาหรือแสวงหาความรู้ความเข้าใจในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง การเชื่อมโยงความรู้และทักษะระหว่างวิชาต่าง ๆ จะช่วยให้ ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่ลึกซึ้งและใกล้เคียงกับชีวิตจริง

สำหรับในบทความนี้ผู้เขียนต้องการนำเสนอรูปแบบของการจัดทัศนศึกษาในลักษณะของการบูรณาการระหว่างวิชา(Interdisciplinary) โดยสิ่งที่ครูผู้สอนควรปฏิบัติ เพื่อให้การจัดทัศนศึกษาในรูปแบบของการบูรณาการประสบความสำเร็จ ก็คือ

1. ศึกษาจุดประสงค์ของหลักสูตร ผู้สอนควรศึกษาจุดประสงค์ของหลักสูตรอย่างละเอียดก่อนตัดสินใจว่าจะจัดทัศนศึกษาในสถานที่ใด จึงจะมีความเหมาะสมสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของการเรียนการสอนและก่อให้เกิดการเรียนรู้ แก่ผู้เรียนมากที่สุด

2. กำหนดหัวเรื่อง (Theme) การจัดทัศนศึกษาในรูปแบบของการบูรณาการนั้น ผู้สอน ควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการกำหนดหัวเรื่อง เพื่อให้เรื่องที่ได้เรียนนั้น สอดคล้องกับความสนใจและความต้องการของผู้เรียน อีกทั้งยังทำให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกร่วมกันและเป็นเจ้าของกิจกรรมในครั้งนี้ด้วย โดยผู้สอนจะต้องมีบทบาทในการให้คำแนะนำและพิจารณาถึงหัวเรื่องที่มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับสถานที่ที่จะไปทัศนศึกษา เช่น จะไปทัศนศึกษา ที่อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย หรือสถานที่ สำคัญต่างๆ ในจังหวัดสุโขทัย หัวเรื่องที่กำหนด อาจเป็น “สุโขทัย” ก็ได้ ทั้งนี้ในการพิจารณา กำหนดหัวเรื่องนั้น ผู้สอน จะต้องคำนึงถึงความต้องการ ความสนใจ ประสบการณ์เดิมและระดับพัฒนาการของผู้เรียนด้วยเสมอ

3. บูรณาการความรู้ในสาขาวิชาต่าง ๆ เพื่อให้การจัดทัศนศึกษาในรูปแบบของการบูรณาการบรรลุจุดประสงค์ของทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ นั้นผู้สอนในแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ จะต้องนำเอาความรู้ในสาขาวิชาของตน มาเชื่อมโยงให้สัมพันธ์ร่วมกันภายใต้ หัวเรื่อง (Theme) เดียวกัน ทั้งนี้ ผู้สอนสามารถนำหัวเรื่อง และเนื้อหาสาระของสาขาวิชาต่าง ๆ มากำหนดลงในแผนผังความคิด (Mind Mapping) ได้ ดังตัวอย่างในภาพที่ 1

ภาพที่ 1 แผนผังความคิดการบูรณาการความรู้ในสาขาวิชาต่าง ๆ

การจัดทัศนศึกษาในรูปแบบของการบูรณาการนั้น ผู้สอนสามารถกำหนดรูปแบบการเรียนการสอนและพิจารณาคัดเลือกเนื้อหาสาระของแต่ละสาขาวิชาได้ตามความเหมาะสมดังตัวอย่าง เช่น

3.1 กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ผู้สอนอาจพิจารณาให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับทักษะการใช้แผนที่ประกอบการเดินทางการใช้หลักกิโลเมตร แผ่นป้าย สัญญาณต่างๆ ตลอดเส้นทางลักษณะภูมิประเทศ ภูมิอากาศ รวมทั้งปัจจัยทางภูมิศาสตร์ต่างๆ ที่ส่งผลต่อการตั้งถิ่นฐานการดำรงชีวิตและ

การประกอบอาชีพของประชาชน ประวัติความเป็นมาและเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ของท้องถิ่น สถานที่สำคัญต่างๆ บุคคลสำคัญทั้งในอดีต และปัจจุบัน ภูมิปัญญาพื้นบ้าน รวมถึงขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมของท้องถิ่น

นอกจากนี้ควรเน้นให้ผู้เรียนตระหนักถึงความสำคัญและคุณค่าของโบราณสถาน โบราณวัตถุ ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมที่ดั่งงามของประเทศไทย

3.2 กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ ผู้สอน อาจพิจารณาให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับ

สภาพแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ พืชพรรณ ธรรมชาติต่าง ๆ สิ่งมีชีวิต และความหลากหลาย ของระบบนิเวศ ในท้องถิ่นที่ไปทัศนศึกษา หรือ จากการสังเกตตามเส้นทางที่เดินทางไป รวมถึง ความสัมพันธ์ของระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อม กับการดำรงชีวิตของมนุษย์สภาพแวดล้อมที่ถูก ทำลายแนวทางในการอนุรักษ์ทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนการฝึกฝน ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ตามทักษะกระบวนการทาง วิทยาศาสตร์

3.3 กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ผู้สอนอาจพิจารณาให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เรื่องราว ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับบทเรียนในวิชาภาษาไทย เช่น นิทานพื้นบ้าน วรรณคดี โคลง กลอน และนิราศ ที่ผู้แต่งหรือกวี ได้นำเสนอในรูปแบบต่างๆ เพื่อ บรรยายสภาพหรือเหตุการณ์ ที่สอดคล้องกับ สถานที่จริงที่ไปทัศนศึกษา นอกจากนี้ผู้สอนยัง สามารถฝึกฝนให้ผู้เรียนได้เขียนบันทึก ประสบการณ์จากการเดินทางทัศนศึกษาการเขียน เรียงความเขียนคำขวัญและการแต่งคำประพันธ์ ประเภทต่างๆ อย่างสร้างสรรค์เพื่อถ่ายทอดเรื่อ ราวหรือความรู้ต่างๆ ที่ได้รับจากการทัศน ศึกษารวมทั้งควรฝึกให้ผู้เรียนได้เรียนรู้มารยาทใน การพูดแบบต่างๆ และฝึกการเป็นผู้ฟังที่ดีเพื่อให้ สามารถสรุปความและจับประเด็นสำคัญต่างๆ จากการฟังครูหรือวิทยากรบรรยายได้

3.4 กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ ผู้สอนอาจพิจารณาให้ผู้เรียนได้ฝึกการ ใช้ภาษาต่างประเทศ จากการอ่านหนังสือหรือ จดบันทึกข้อความที่เป็นภาษาต่างประเทศหรือ ข้อความภาษาต่างประเทศที่มีคำอธิบายเป็น

ภาษาไทยคู่กัน เช่น พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ (National Museum) สุโขทัย (Sukhothai) ศิลปะไทยสมัยอยุธยา (Thai art in Ayutthaya) ชายหาด (Beach) ถ้ำ (Cave) น้ำตก (Waterfall) เป็นต้น โดยสังเกตจากแผ่นป้ายโฆษณา แผ่นป้าย บอกสถานที่ ตารางบอกเวลาและสื่ออื่นๆ อีก จำนวนมาก นอกจากนี้ผู้สอนอาจให้ผู้เรียนได้ ฝึกทักษะการฟังและพูดโดยใช้ภาษาต่างประเทศ ที่ได้เรียนรู้มาในการสนทนาหรือแนะนำข้อมูล การท่องเที่ยวที่น่าสนใจให้กับนักท่องเที่ยวหรือ ชาวต่างชาติที่มาทัศนศึกษาในสถานที่นั้น ๆ

3.5 กลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและ พลศึกษา ผู้สอนอาจพิจารณาให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ เกี่ยวกับการปฏิบัติตนเพื่อความปลอดภัยในการ เดินทางและพฤติกรรมเสี่ยงต่อการเกิดอุบัติเหตุ จากการเดินทาง การแก้ปัญหาเมื่อเผชิญอันตราย การขอความช่วยเหลือและการปฐมพยาบาล เบื้องต้น อีกทั้งยังสามารถแนะนำผู้เรียนเกี่ยว กับการเลือกซื้ออาหารและผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ของชุมชนในการนำมาบริโภคหรือเป็นของฝาก จากการเดินทาง

3.6 กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ ผู้สอน อาจพิจารณาให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับงานศิลปะ ในท้องถิ่น อิทธิพลของวัฒนธรรมที่ส่งผลต่อการ สร้างสรรค์งานศิลปะในสถานที่ที่ไปทัศนศึกษา ฝึกผู้เรียนให้รู้จักสังเกตลักษณะรูปร่างรูปทรงของ สิ่งต่างๆ ที่อยู่รอบตัวเราชนิดประเภท ของวัสดุ อุปกรณ์ที่ใช้ในการทำกิจกรรมทางศิลปะ ฝึกการ วิเคราะห์ วิจัยงานทัศนศิลป์และควรเปิด โอกาสให้ผู้เรียนได้ถ่ายทอดความคิด จินตนาการ และความรู้สึกต่างๆ ออกมาเป็นผลงานทางศิลปะ

เช่น การวาดภาพ การถ่ายภาพที่น่าประทับใจ เป็นต้น

นอกเหนือจากตัวอย่างของสาระการเรียนรู้ดังกล่าวข้างต้นแล้ว ผู้สอนก็สามารถพิจารณา คัดเลือก เนื้อหาและกิจกรรมต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับการจัดทัศนศึกษาในรูปแบบของการบูรณาการได้ตามความเหมาะสม

4. ประเมินผลการเรียนรู้ ผู้สอนควรเลือกใช้วิธีการประเมินผลการเรียนรู้ที่สอดคล้องและเหมาะสมกับผู้เรียน ทั้งนี้ผู้สอนควรประเมินผู้เรียนจากการประเมินตามสภาพจริง (Authentic Assessment) โดยใช้เทคนิคและวิธีการต่าง ๆ เช่น การสังเกตพฤติกรรม การสัมภาษณ์ การประเมินตนเองและสะท้อนความรู้สึกรับต่อผลงานการทดสอบและการบันทึกจากผู้ที่เกี่ยวข้อง (เพื่อนของ ผู้เรียน เพื่อนครู ผู้ปกครอง)

นอกจากนี้การประเมินผลจากแฟ้มสะสมงาน (Portfolio Assessment) ก็เป็นวิธีการประเมินผลที่ช่วยสะท้อนให้เห็นถึงผลที่เกิดจากการเรียนรู้ของผู้เรียนได้อย่างชัดเจนดังที่ ทิศนา แขมมณีและคณะ (2545, หน้า 47) ได้กล่าวถึงการประเมินผลจากแฟ้มสะสมงานว่าเป็นการประเมินที่

1) เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกระบวนการประเมินผลอย่างเต็มที่ เพราะผู้เรียนจะต้องเก็บรวบรวมผลงาน คัดเลือกผลงาน ประเมินผลงานและจัดทำเป็นแฟ้มผลงาน (Portfolio) ด้วยตนเอง

2) เป็นความร่วมมือในการทำงานร่วมกันระหว่างครูและผู้เรียนซึ่งต้องช่วยกันกำหนดเกณฑ์และวิธีการในการประเมินผล

3) เป็นวิธีการที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ตามความสนใจของตนและรับผิดชอบการเรียนรู้ของตนเอง

4) เป็นวิธีที่ช่วยให้ผู้สอนสามารถสัมพันธ์หลักสูตร การเรียนการสอนและการประเมินเข้าเป็นกระบวนการต่อเนื่อง

อีกทั้งการประเมินผลจากแฟ้มสะสมงานก็สอดคล้องกับการประเมินตามสภาพจริงตามที่กรมวิชาการ (2544, หน้า 23- 24) ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับการประเมินผลโดยใช้แฟ้มสะสมงานว่า การประเมินผลโดยใช้แฟ้มสะสมงานจะช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามหลักสูตรได้อย่างหลากหลาย และช่วยเสริมสร้างความสนใจในการเรียนรู้ รวมทั้งการเกิดความร่วมมือในการเรียนรู้ด้วย ดังนั้นการประเมินผลโดยใช้แฟ้มสะสมงาน จึงเป็นการประเมินความสำเร็จของผู้เรียนจากผลงานได้ดีอีกวิธีหนึ่ง

ขั้นตอนการจัดทัศนศึกษา

ในการจัดทัศนศึกษาเพื่อให้เกิดประโยชน์คุ้มค่า ผู้สอนควรพิจารณาก่อนการตัดสินใจว่าควรจัดทัศนศึกษาให้แก่ผู้เรียนหรือไม่โดยใช้เกณฑ์ดังต่อไปนี้

1. การพานักเรียนไปทัศนศึกษา มีความเกี่ยวข้องหรือสอดคล้องกับหัวเรื่องที่กำลังศึกษาหรือไม่

2. มีความจำเป็นจริงหรือไม่ที่จะต้องพานักเรียนไปทัศนศึกษานอกสถานที่

3. ไม่มีสื่ออื่นที่จะทดแทนการไปทัศนศึกษาได้แน่นอนหรือไม่และควรพิจารณาว่า

เนื้อหาที่เรียนนั้นจะต้องเป็นเรื่องที่ไม่สามารถที่จะเรียนรู้ได้ภายในห้องเรียนเพราะถ้าหากเนื้อหาต่าง ๆ สามารถเรียนรู้ได้ภายในห้องเรียนอย่างสมบูรณ์แบบแล้ว การจัดทัศนศึกษา ก็จะหมดความสำคัญไปทันที

4. วัตถุประสงค์ในการจัดทัศนศึกษานั้นมีความสอดคล้องกับความสนใจและประสบการณ์เดิมของผู้เรียนหรือไม่

5. การจัดทัศนศึกษามีความเหมาะสมกับอายุและระดับชั้นของผู้เรียนหรือไม่

6. การเดินทางไปทัศนศึกษาไม่สิ้นเปลืองมาก มีความปลอดภัยสูง มีสภาพแวดล้อมหรือสถานที่ที่เหมาะสมแก่ผู้เรียนหรือไม่

7. การจัดทัศนศึกษาจะช่วยสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนด้วยหรือไม่

8. การจัดทัศนศึกษาจะช่วยสร้างค่านิยมและทัศนคติที่ดีแก่ผู้เรียนได้มากน้อยเพียงใด

ถ้าคำตอบออกมาในเชิงบวก หมายความว่า ควรจัดทัศนศึกษาให้แก่ผู้เรียน ผู้สอนจึงดำเนินการตามขั้นตอน ดังที่ สมสิทธิ์ จิตรสถาพร (2535, หน้า 27-35) และ ทิศนา แจมณี (2545, หน้า 44-45) กล่าวไว้ซึ่งพอจะสรุปได้ดังนี้

1. **ขั้นกำหนดจุดประสงค์** ผู้สอนควรพิจารณาว่าการจัดทัศนศึกษานั้นจะเกิดผลคุ้มค่าต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนหรือไม่และเมื่อพิจารณาแล้วเห็นว่าการจัดทัศนศึกษาจะเกิดประโยชน์คุ้มค่าแก่ผู้เรียนอย่างแน่นอน ขั้นตอนต่อไปผู้สอนจะต้องกำหนดจุดประสงค์ในการจัดทัศนศึกษาให้สอดคล้องกับหลักสูตรและตรงกับวัตถุประสงค์ หรือจุดมุ่งหมายของการเรียน

หลังจากนั้นผู้สอนควรทำความเข้าใจกับผู้เรียนให้ชัดเจนเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของการไปทัศนศึกษา

2. **ขั้นวางแผนร่วมกัน** ผู้สอนควรวางแผนร่วมกันกับผู้เรียนในการพิจารณาสถานที่ที่จะไปศึกษาให้มีความเหมาะสมกับเนื้อหาจุดมุ่งหมายของการเรียนการสอนรวมถึงความเหมาะสมด้านอายุ ความสนใจ และประสบการณ์เดิมของผู้เรียนโดยเมื่อมีการกำหนดสถานที่แน่ชัดแล้วผู้สอนและผู้เรียนบางคนควรมีโอกาสไปสำรวจสถานที่ที่จะไปทัศนศึกษาเสียก่อนล่วงหน้า โดยสำรวจเส้นทาง ระยะเวลา ในการเดินทาง ผู้ที่จะได้ทราบถึงปัญหาและอุปสรรคต่างๆ เกี่ยวกับการเดินทาง เช่น ความปลอดภัยของเส้นทางที่จะไปทัศนศึกษา ยานพาหนะที่เหมาะสมสถานที่พักและสิ่งอำนวยความสะดวกอื่นๆ หลังจากนั้นผู้สอนและผู้เรียน จึงนำข้อมูลที่ได้รับกลับมาวางแผน ร่วมกันในรายละเอียดต่าง ๆ ได้แก่

2.1 การเดินทางควรใช้พาหนะอะไร จะเดินทางไปอย่างไร สภาพภาพและความปลอดภัยในการเดินทาง

2.2 สารความรู้ที่ผู้เรียนควรจะได้รับจากการไปทัศนศึกษามีอะไรบ้าง

2.3 วิธีการในการศึกษา จะใช้วิธีอะไรบ้าง เช่น การสังเกต จดบันทึก สัมภาษณ์ อภิปรายแสดงความคิดเห็น บันทึกภาพ ทดลองลงมือปฏิบัติ ฯลฯ ซึ่งถ้าวิธีการดังกล่าวจำเป็นต้องใช้เครื่องมือ หรือ อุปกรณ์อะไร ก็ควรมีการเตรียมให้พร้อมก่อนการเดินทาง

2.4 กำหนดการในการเดินทางควรมีการกำหนดระยะเวลาที่แน่นอน

2.5 ค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ที่จำเป็นต้องใช้ในการเดินทางมีอะไรบ้าง เช่น ค่าเช่ารถ ค่าอาหาร ค่าที่พัก ค่าเข้าชมสถานที่ เป็นต้น และนักเรียนจำเป็นต้องช่วยกันออกค่าใช้จ่ายด้วยหรือไม่อย่างไร

2.6 ติดต่อและขออนุญาตเจ้าของสถานที่ที่นัดหมายกำหนดการในการเดินทางและรายละเอียดต่างๆ เช่น วัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายของการทัศนศึกษา จำนวนผู้ร่วมเดินทาง เพศ อายุ เพื่อความสะดวกและความเหมาะสมในการจัดการต้อนรับการจัดสถานที่ การจัดวิทยากร รวมทั้งการบริการอาหารและที่พัก หากไปค้างคืน

2.7 ควรคำนึงถึงสภาพภูมิอากาศที่อาจมีผลต่อการเดินทาง เช่น ฤดูฝนและฤดูหนาว ซึ่งบางสถานที่ที่มีอากาศหนาวเย็น ต้องมีการเตรียมเครื่องกันหนาวให้เพียงพอ หรือบางสถานที่ อาจไม่เหมาะสมในการไปทัศนศึกษาช่วงฤดูฝน

2.8 จัดเตรียมคู่มือ เอกสารประกอบการเดินทางไปทัศนศึกษา

2.9 หน้าที่ความรับผิดชอบต่าง ๆ ควรมีการกำหนดและแบ่งหน้าที่ให้ผู้เรียน ได้มีส่วนร่วมในการรับผิดชอบด้านต่าง ๆ ตามความเหมาะสม เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกรับผิดชอบต่อกิจกรรมในครั้งนี้ร่วมกัน

นอกจากนี้ผู้สอนต้องทำหนังสือขออนุญาตผู้บังคับบัญชาและผู้ปกครองของนักเรียน

โดยปฏิบัติตามระเบียบว่าด้วยการพานักเรียนไปศึกษานอกสถานที่และก่อนการเดินทางผู้สอนควรประชุมนิเทศผู้เรียนที่ร่วมโครงการเพื่อตรวจสอบความเรียบร้อยและชี้แจงสิ่งที่ผู้เรียนควรทราบ เพื่อจะได้เตรียมตัวได้ถูกต้อง เช่น

- วัตถุประสงค์ หรือ จุดมุ่งหมายของการไปทัศนศึกษาในครั้งนี้

- กำหนดการเดินทางจุดนัดพบหรือจุดเริ่มต้น การเดินทางและจุดหมายปลายทางของการเดินทางที่แน่นอน เพื่อป้องกันการสับสน

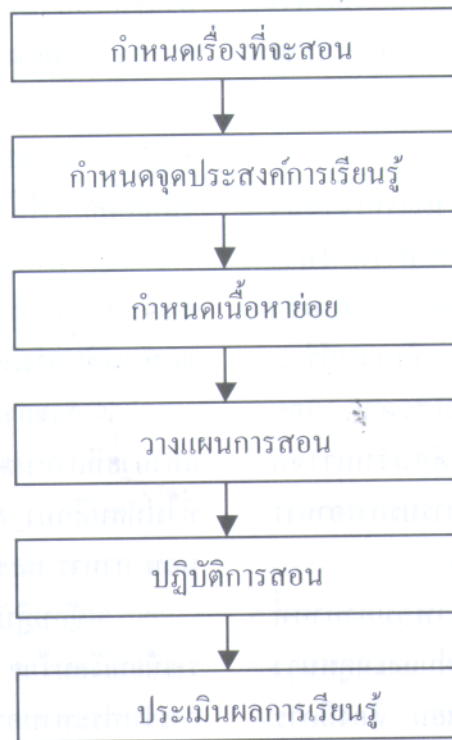
- สิ่งของเครื่องใช้ประจำตัว เช่น เครื่องแต่งกายที่กำหนด หรือที่เหมาะสมกับสถานที่ที่ไปทัศนศึกษา ค่าใช้จ่ายและเงินติดตัว เครื่องนอน อาหาร และยารักษาโรค เป็นต้น

- ข้อปฏิบัติในการเดินทางเพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อย เช่น การแต่งกายที่เหมาะสม การรับประทานอาหาร กิริยา มารยาท การตรงต่อเวลาการรักษาความสะอาด ฯลฯ

- ข้อปฏิบัติเพื่อความปลอดภัยในการเดินทางผู้สอนอาจแบ่งกลุ่มผู้เรียนเป็นกลุ่มย่อยๆ กลุ่มละประมาณ 5-10 คนให้เพื่อนนักเรียนช่วยกันตรวจสอบและดูแลกันเอง หรืออาจใช้ระบบคูหู (Buddy System) นอกจากนี้อาจใช้อุปกรณ์สื่อสารต่างๆ ในการช่วยควบคุมดูแลความปลอดภัย เช่น วิทยุสื่อสาร โทรศัพท์มือถือ เป็นต้น

สำหรับการจัดทัศนศึกษาในรูปแบบของ
การบูรณาการนั้นผู้สอนทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้
ที่ร่วมโครงการควรมีโอกาสได้วางแผนร่วมกัน

เพื่อกำหนดกิจกรรมการเรียนรู้ตามขั้นตอนของ
การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการที่กรมวิชาการ
(2544, หน้า 17) ได้เสนอไว้ 6 ขั้นตอน คือ

ภาพที่ 2 แสดงขั้นตอนการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ

1. กำหนดเรื่องที่จะสอน โดยการศึกษา
หลักสูตรและวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ของ
เนื้อหาที่มีความเกี่ยวข้องกันเพื่อนำมากำหนดเป็น
หัวข้อเรื่อง (Theme)

2. กำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ โดย
ศึกษาจุดประสงค์ของวิชาหลักและวิชารองที่จะ
นำมาบูรณาการ

3. กำหนดเนื้อหาย่อย เป็นการกำหนด
เนื้อหาย่อยๆ สำหรับการเรียนรู้เพื่อสนองจุด
ประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนดไว้

4. วางแผนการสอน เป็นการกำหนด
รายละเอียดของกิจกรรมการเรียนการสอนตั้งแต่
ต้นจนจบ

5. ปฏิบัติการสอน เป็นการจัดกิจกรรม
การเรียนรู้ตามแผนการสอนที่กำหนดไว้ รวมทั้ง
มีการสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียน
ความเหมาะสมของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้
รวมทั้งผลสำเร็จของการเรียนรู้ตามจุดประสงค์
ที่ได้กำหนดไว้

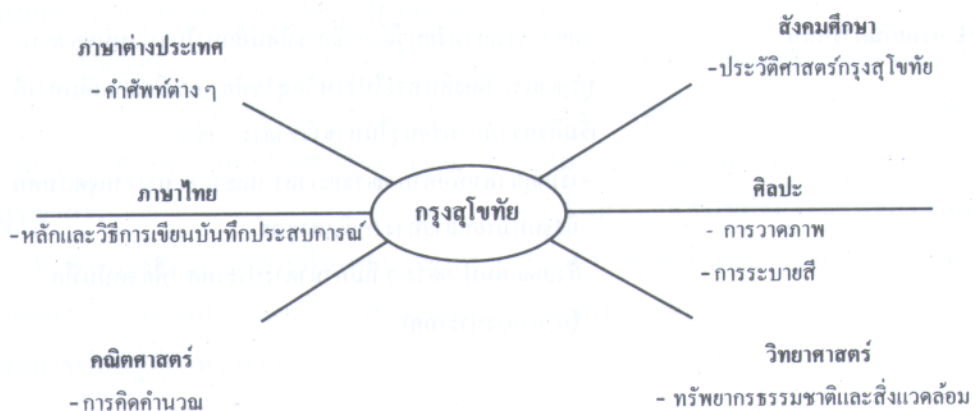
6. การประเมิน เป็นการนำผลที่ได้จากการเก็บข้อมูลในขณะปฏิบัติการสอนมาวิเคราะห์เพื่อปรับปรุง และพัฒนาแผนการสอน ให้มีความเหมาะสมและสมบูรณ์แบบมากยิ่งขึ้น

ซึ่งผู้เขียนได้นำลำดับขั้นตอน ดังกล่าวทั้ง 6 ข้อข้างต้นที่กรมวิชาการได้เสนอไว้มาปรับใช้กับกิจกรรมการทัศนศึกษาตามตัวอย่างดังนี้

ตัวอย่างแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการ

ลำดับขั้นตอน	การดำเนินกิจกรรม
1. กำหนดเรื่องที่จะสอน	ต้องการสอนเรื่อง “กรุงสุโขทัย”
2. กำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้	- บอกประวัติความเป็นมาของอาณาจักรสุโขทัยได้ (สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม) - วาดภาพ สถานที่สำคัญ โบราณสถานในจังหวัดสุโขทัย แล้วระบายสีได้สวยงาม (ศิลปะ) - อธิบายแหล่งทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในจังหวัดสุโขทัยได้ (วิทยาศาสตร์) - คำนวณระยะเวลาและระยะทางได้ (คณิตศาสตร์) - จดบันทึกข้อความหรือคำศัพท์ที่เป็นภาษาต่างประเทศได้ (ภาษาต่างประเทศ)
2. กำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ (ต่อ)	- จดบันทึกประสบการณ์จากการทัศนศึกษาได้ (ภาษาไทย)
3. เนื้อหาข้อ	- ประวัติศาสตร์กรุงสุโขทัย (สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม) - การวาดภาพ และ ระบายสี (ศิลปะ) - ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (วิทยาศาสตร์) - การคิดคำนวณ (คณิตศาสตร์) - คำศัพท์ต่างๆ (ภาษาต่างประเทศ) - หลักและวิธีการเขียนบันทึกประสบการณ์ (ภาษาไทย)
4. วางแผนการสอน	จัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยวิธีการทัศนศึกษาในรูปแบบของการบูรณาการ โดยเดินทางไปจังหวัดสุโขทัย และเมื่อออกเดินทางก็เริ่มกิจกรรมการเรียนรู้ในสาขาวิชาต่างๆ เช่น - เริ่มจับเวลาเพื่อคำนวณระยะเวลา และระยะทางจากจุดเริ่มต้น ถึงจุดหมายปลายทาง (คณิตศาสตร์) - สังเกตแผ่นป้ายต่างๆ ที่มีภาษาต่างประเทศ เพื่อจดบันทึก (ภาษาต่างประเทศ)

ลำดับขั้นตอน	กิจกรรม
4. วางแผนการสอน (ต่อ)	- สังเกต สนทนาและอภิปรายเกี่ยวกับแหล่งทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมตามเส้นทางที่ทัศนศึกษา (วิทยาศาสตร์) - เมื่อถึงสถานที่เป้าหมาย เช่น อุทยานประวัติศาสตร์ สุโขทัย หรือแหล่งโบราณสถานต่าง ๆ แล้วให้วิทยากรเล่าประวัติความเป็นมาและความสำคัญของสถานที่นั้น ๆ หลังจากนั้นจึงร่วมกันซักถามและแสดงความคิดเห็น (สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม) - ให้ผู้เรียนได้สร้างสรรค์ผลงานศิลปะด้วยการวาดภาพระบายสี (ศิลปะ) - เมื่อเดินทางกลับให้ผู้เรียนเขียนบันทึกประสบการณ์ที่ได้รับจากการเดินทางไปทัศนศึกษา (ภาษาไทย)
5. ปฏิบัติการสอน	ดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ตามแผนการจัดกิจกรรม(แผนการสอน) ที่ได้กำหนดไว้ และสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียนว่า สอดคล้องกับกิจกรรมที่กำหนดหรือไม่ โดยจดบันทึกข้อมูลไว้
6. ประเมินผลการเรียนรู้	ประเมินผลตามสภาพจริง ด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น สังเกตพฤติกรรม สัมภาษณ์ ทดสอบ อภิปรายหรือสัมมนา ตอบแบบสอบถาม แฟ้มสะสมงาน (Portfolio) เป็นต้น แล้วนำผลที่ได้จากการประเมินตามสภาพจริงมาพัฒนา และปรับปรุงให้ดีขึ้น

3. **ขั้นปฏิบัติการทัศนศึกษา** ในขั้นตอนนี้ เป็นขั้นตอนของการดำเนินกิจกรรมการทัศนศึกษาตามแผนการที่ได้กำหนดไว้ โดย เริ่มตั้งแต่ การออกเดินทางทัศนศึกษา การศึกษา เรียนรู้ ด้วยวิธีการต่างๆ ตามที่กำหนดไว้ จนกระทั่ง เสร็จสิ้นการทัศนศึกษา โดยเมื่อเริ่มการเดินทาง ผู้สอนควรดูแลเอาใจใส่ในเรื่องความปลอดภัย ความประพฤติ กิริยามารยาทของผู้เรียนและเมื่อเดินทางถึงสถานที่ที่กำหนดไว้ผู้สอนควร เน้นย้ำผู้เรียนในเรื่องจุดมุ่งหมายของการมา ทัศนศึกษา การปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับของ หน่วยงานที่ไปศึกษาวิธีการในการแสวงหา ความรู้ตามที่ได้เตรียมตัวมา การตรงต่อเวลา และ มารยาทต่างๆ เมื่อทำความเข้าใจร่วมกันแล้ว จึงเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เริ่มศึกษาเรียนรู้

4. **ขั้นประเมินและสรุปผล** เมื่อเสร็จสิ้น การทัศนศึกษา ผู้สอนควรทำการประเมินผลด้วย

วิธีการที่เหมาะสมและสอดคล้องกับผู้เรียน โดย เน้นการประเมินผลตามสภาพจริง (Authentic Assessment) ว่าการจัดทัศนศึกษาในครั้งนี้บรรลุ ผลตามเป้าหมายหรือจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ หรือไม่ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามที่มุ่งหวังหรือไม่ โดยพิจารณาให้ครอบคลุมประเด็นการเรียนรู้ทั้ง 3 ด้านคือ

3) ด้านกระบวนการในการเรียนรู้ เช่น วิธีการในการแสวงหาความรู้ กระบวนการทำงาน ร่วมกับผู้อื่น กระบวนการวางแผนกระบวนการคิด และการตัดสินใจ ฯลฯ

นอกจากนี้ผู้สอนควรพิจารณาว่าในการ จัดทัศนศึกษาครั้งนี้มีส่วนใดที่ต้องแก้ไขปรับปรุง หรือพัฒนาให้ดีขึ้นต่อไป

ภาพที่ 4 แสดงขั้นตอนการจัดทัศนศึกษา

สรุป

การจัดทัศนศึกษาในรูปแบบของการ บูรณาการนี้ ถือเป็นอีกทางเลือกหนึ่งในการจัด กิจกรรมการเรียนการสอน ทั้งนี้ผู้สอนสามารถ นำแนวคิดดังกล่าวไปประยุกต์ใช้ได้ตามความ

เหมาะสมโดยคำนึงถึงความพร้อมของผู้สอน ตลอดจนความถนัด ความสนใจและความ ต้องการของผู้เรียน ทั้งนี้เพื่อให้เกิดผลสูงสุดในการเรียนรู้แก่ผู้เรียนเป็นสำคัญ

เอกสารอ้างอิง

- กรมวิชาการ. (2541). **หลักสูตรการเรียนการสอนแบบหน่วยบูรณาการ**.
กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- _____. (2544). **เอกสารชุดเทคนิคการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสำคัญที่สุด“การบูรณาการ”**.
กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2542). **พระราชบัญญัติการศึกษา พ.ศ. 2542**.
กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- ทิสนา แจมณี. (2545). **กระบวนการเรียนรู้ ความหมาย แนวทางการพัฒนา และปัญหาข้อข้องใจ**.
กรุงเทพฯ : สถาบันพัฒนาคุณภาพวิชาการ.
- _____. (2545). **14 วิธีสอน สำหรับครูมืออาชีพ**. (พิมพ์ครั้งที่ 3).
กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธำรง บัวศรี.(2542). **ทฤษฎีหลักสูตร : การออกแบบและการพัฒนา**. (พิมพ์ครั้งที่ 2).
กรุงเทพฯ : ธนรัชการพิมพ์.
- สมสิทธิ์ จิตรสถาพร. (2535). **เทคนิคการจัดการศึกษานอกสถานที่**.
สงขลา : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา.
- Blount, N.S. & Klausmeir, H.J. (1968) **Teaching in Secondary School**. New York : Harper & Rowe.
- Pfouts, D.K. (2003). “The Benefits of Outdoor Learning Centers for Young Gifted Learners”
Gifted Child Today. 26(1) : P. 56-63.

